

ZÁHRADNO – ARCHITEKTONICKÉ RIEŠENIE NOVONAVRHOVANÉHO CENTRA OBCE DVORY NAD ŽITAVOU

Gabriel KUCZMAN

LANDSCAPE ARCHITECTURAL DESIGN OF A NEW CENTRE OF THE SMALL TOWN DVORY NAD ŽITAVOU

Sustainability - Environment - Safety '2016

ABSTRAKT

Práca je zameraná na záhradno-architektonické riešenia v novonavrhovanom centre obce Dvory nad Žitavou. Návrhy riešenia nadväzujú na architektonicko-urbanistické riešenia s cieľom humanizácie verejných priestorov a vytvorenie navrhovaného centra dediny, ktoré v súčasnosti obci chýba. Návrhovým riešeniam predchádza dendrologická analýza s prehodnotením pôsobenia niektorých druhov, v zmysle zdravotného stavu, lokalizácie a spoločenskej hodnoty. Revitalizácia riešených verejných priestorov mení reprezentatívnosť centra dediny, humanizuje nevyužívané časti verejných priestorov a vytvára priestor pre spoločenské aktivity obyvateľov obce.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: nitriansky region - vidiecke sídlo - obnova vidieka - zeleň na vidieku – centrum obce – verejná zeleň

ABSTRACT

The object of this paper is a new landscape architectural design of the small town centre of Dvory nad Žitavou. The design builds upon the existing rural architecture and urban design of the small town with the overall aim to humanise public open spaces and to enhance their qualities. Preceding the design solutions, a comprehensive dendrological analysis has been conducted in order to evaluate the condition of existing woody plant species in terms of their overall health condition, localisation and their lawful societal value. Revitalisation of public open spaces improves the aesthetic quality and representative function of the town centre. It humanises the unused parts of public open spaces and creates space for social interaction of local inhabitants.

KEYWORDS: the region of Nitra - rural settlements - village renewal - rural green areas – center of the village - public greenery

Úvod

Kvalitu života vidieckych sídel podmieňuje celý rad rôznorodých faktorov, od ekonomických cez sociálne až po environmentálne [7]. Vnímanie kvality života a preferenciu životného štýlu avšak ovplyvňuje aj subjektívne vnímanie každého z nás. Kvalita života má tiež svoj časový aspekt. Každá doba, každé spoločenské zriadenie vytvára určité špecifické podmienky, ktoré sa výraznou mierou podieľajú na spôsobe života a následne na jeho kvalite [1].

Dôležitým verejným priestorom vidieckeho sídla je centrálné priestranstvo, ktoré predstavuje priestorové, spoločenské a reprezentatívne ťažisko obce [2]. Je to najdôležitejšie miesto v dedine a zároveň aj hlavným znakom identity obce. Centrum obce rešpektuje nielen dnešné potreby, ale súčasne aj historický vývoj obce. Nevyhnutnou súčasťou sú stavebno-technické a sadovnícke úpravy [9], s vhodnou druhovou skladbou [11] a s odlišným obsahom a formou, než ostatné verejné priestranstvá [10].

V súčasnosti je rozvoj poľnohospodárstva v EÚ nemysliteľný bez dotácií. Bez ohľadu na názory o ich potrebnosti alebo škodlivosti, dotačná politika je sformulovaná do programov. Politickým zastrešením takéhoto rozvoja európskeho poľnohospodárstva je nová Spoločná poľnohospodárska politika (CAP – Common Agricultural Policy) EÚ na obdobie 2014 – 2020 (Overview of CAP Reform 2014–2020, 2013). Spoločná poľnohospodárska politika má 2 piliere. Prvý pilier – tzv. priame platby. Druhý pilier – Program rozvoja vidieka

– okrem podpory priamej poľnohospodárskej výroby bude ovplyvňovať celú poľnohospodársku a lesnú krajinu, ba aj vidiecke sídla [5].

Materiál a metódy

Obec Dvory nad Žitavou sa nachádzajú na juhozápadnom Slovensku v severovýchodnom cípe Podunajskej nížiny, na ľavom brehu rieky Žitavy, 7 km od okresného mesta – Nových Zámkov a približne 25 km od krajského mesta Nitra. Počet obyvateľov k 31. 12. 2014 je 5163. Veľkosť katastrálneho územia je 6 385 ha. Na južnej strane sa dotýka obce železničná trať Nové Zámky – Štúrovo. Poľnohospodárska pôda je vysokej kvality a predstavuje 87,58 % z celkovej výmery. Nadmorská výška je 120 m.n.m. [6].

Metodika sadovnícko-architektonického návrhu je spracovaná podľa metodického postupu [3], v troch základných fázach: analýza, hodnotenie a návrh.

Výsledky analytickej fázy metodiky boli spracované z dostupných zdrojov a overené terénnym prieskumom. Táto fáza metodiky približuje a zdôrazňuje originalitu obce, regiónu, hlavné znaky a jej vnútorné štruktúrne súvislosti s väzbou na sadovnícko-architektonické zásahy do riešeného priestoru. Súčasťou sú označenia pozitívnych a negatívnych prvkov a súvislostí okolia a riešeného územia, rovnako aj dendrologický prieskum. Vegetačná analýza tvorí základný krok k súčasnému zisteniu stavu zelene na riešenom území. Tento materiál je nevyhnutnou súčasťou pre prehodnotenie stavu zelene a výrazne posúva ďalšie kroky k návrhu riešenia. Materiál je zároveň aj podkladom pre arboristické opatrenia. Výsledky poukazujú na spoločenské hodnoty drevín podľa platnej Vyhlášky Ministerstva životného prostredia SR č. 24/2003 Z. z. o chránených rastlinách a chránených živočíchoch a o spoločenskom ohodnocovaní chránených rastlín, chránených živočíchov a drevín, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Vyjadruje ekologickú, biologickú a kultúrnu hodnotu drevín.

Druhá fáza metodického postupu hodnotí získané informácie z oblasti infraštruktúry, dejín, kultúry a tradícií, verejného názoru obyvateľov obcí, prírodných, demografických údajov, dendrologickej skladby a kompozície. Objektivizujú skutočný stav a prispievajú k vytvoreniu reálneho zdroju informácií k hodnoteniu riešeného priestoru. Objektivizácia hodnotenia dendrologickej skladby bola uskutočnená na základe vybraných metodických postupov z inventarizácie (metodiky Machovec, Pejchal, Juhásová), vo vzťahu k potrebám vyhodnotenia konkrétneho stavu drevín v priestore. Zároveň boli prehodnotené fenotypové znaky drevín a zohľadnená ich rajonizácia, pre ich ďalší predpoklad na riešenom území.

Návrh, tretia fáza metodiky obsahuje záhradno-architektonické návrhy. Zohľadňuje výsledky všetkých skúmaných materiálov z literárnych zdrojov a z terénneho prieskumu. Subjektívne pohľady riešiteľov vyúsťujú do originálnych myšlienok v tvorbe. Komplexný návrh zelene zahŕňa konfrontácie tvorby autorov s inými profesiami, s dotknutými úradmi, organizáciami, zastupiteľstva obecného úradu a neposlednom rade s verejnou mienkou domácich obyvateľov.

Výsledky

Sumarizácia výsledkov obsahuje súhrn výstupov z inventarizácie drevín a rámcové riešenia záhradno-architektonických návrhov v novovybudovanom centre dediny. Riešenú časť tvoria súčasné ulice označované ako Hlavné námestie a Okružná ulica. Z Okružnej ulice je riešená časť priľahlá k Hlavnému námestiu vid'. obr. č.1.

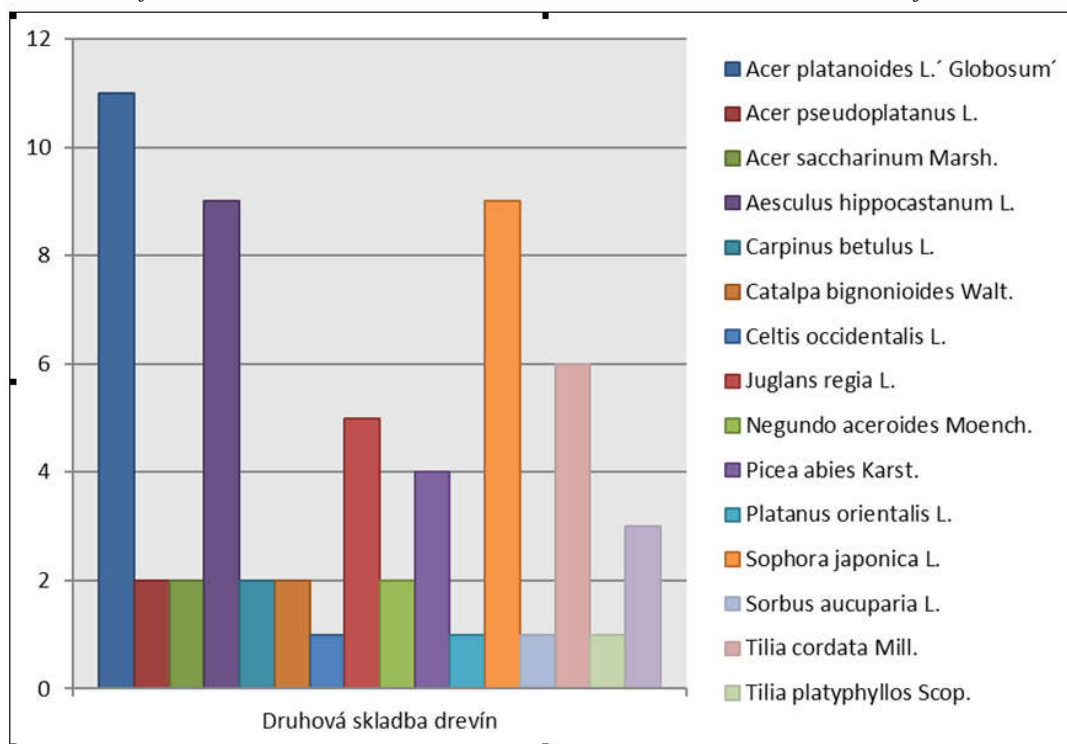

Obr. 1 – znázornenie riešených úsekov

Priestory ponúkajú príležitosť pre efektívnejšie verejné využitie. Riešené časti sa preorganizovali v zmysle spomalenia dopravy a následných funkčno-prevádzkových prepojení. V obci citelne chýba kompaktný centrálny verejný priestor. Vybraný priestor v obci sa stáva reprezentatívnou plochou a zároveň aj plnohodnotným hlavným námestím v obci.

Na riešenom území sa zmapovalo 61 ks drevín, v celkovej spoločenskej hodnote 74.874,00 EUR [4], na základe platnej vyhlášky MŽP SR č.24/2003. Veková kategória drevín je tvorená hlavne kategóriou číslo 3 (40-60 rokov), z čoho pozostáva hlavná alejová výsadba drevín pozdĺž ulice. V menšom zastúpení sú vekové kategórie drevín s pridelenými číslami 2 a 1, ktoré tvoria najmladšiu vekovú kategóriu v porastoch. Sú to väčšinou roztrúsené dreviny v porastoch, bez plánovanej koncepcie. Hodnotené dreviny sú v pomerne dobrom zdravotnom stave. Najčastejším vyskytujúcim poškodením je presychanie sekundárneho vetvenia a poškodenie kôry. Základnú kostru tvoria hlavne autochtónne druhy drevín. Biodiverzita v riešenom priestore je pomerne vysoká. Druhovou skladbu drevín bližšie znázorňuje graf č.1. Nomenklatúra sa uvádza podľa Marholda a Hindáka eds. (1998).

Graf.1 – Druhová skladba na riešenom úseku Hlavného námestia a Okružnej ulici

Z listnatých drevín sa tu nachádzajú: pagaštan konský, lipa malolistá a veľkolistá, sofora japonská, katalpa bignóniovitá, orech kráľovský, hrab obyčajný, jarabina vtáčia, platan východný, javor mliečny, javor jaseňolistý, javor horský, javor cukrový a brestovec západný. Medzi druhovo a vekovo najhodnotnejšie dreviny patrí sofora japonská - *Sophora japonica* L., pagaštan konský – *Aesculus hippocastanum* L. a Lipa malolistá – *Tilia cordata* Mill. Kostru hlavnej aleje tvorí existujúca historická aleja z pagaštana konského - *Aesculus hippocastanum* L.. Do porastov sú zamiešané aj ihličnaté dreviny, konkrétne smrek obyčajný – *Picea abies* Karst., ktoré z pohľadu rajonizácie drevín do nížinného typu nie sú prirodzené a zároveň narúšajú rastový rozvoj dominantných – kostrových stromov v poraste. V podrade sa nachádza množstvo menších rastlín, zákrpkov a záhonov nekorenšpodujúc s funkciou riešeného priestoru. Tieto podrasty sa navrhujú odstrániť, prípadne zdravé jedince presadiť na inú lokalitu, z dôvodu návrhu jednotnej koncepcie výsadbí. Riešená časť pri súčasnom trhovisku na Okružnej ulici tvorí alej z javora s guľovitou korunou *Acer platanoides* L. 'Globosum'. Táto výsadba je pomerne nová. Poškodené dreviny odporúčame ošetriť profesionálnou arboristickou firmou.

Záhradno-architektonické návrhy riešených priestorov nadväzujú na architektonický návrh verejných priestranstiev z júla 2016 - realizačný projekt Centrum obce – úprava verejných priestranstiev, zhotoviteľom Ateliér Domova s. r. o. Bratislava, hlavným projektantom prof. M. Šarafinom. Riešené úseky boli geodeticky zamerané. Zúčastnenými projektantmi bola firma Aquaplan s.r.o. Komárno spracujúca projektovú dokumentáciu infraštruktúry a ich súvislosti. Navrhované centrum obce je riešené v zmysle vytvorenia verejných priestorov hlavne pre potreby ľudí so zníženou frekventovanosťou dopravy.

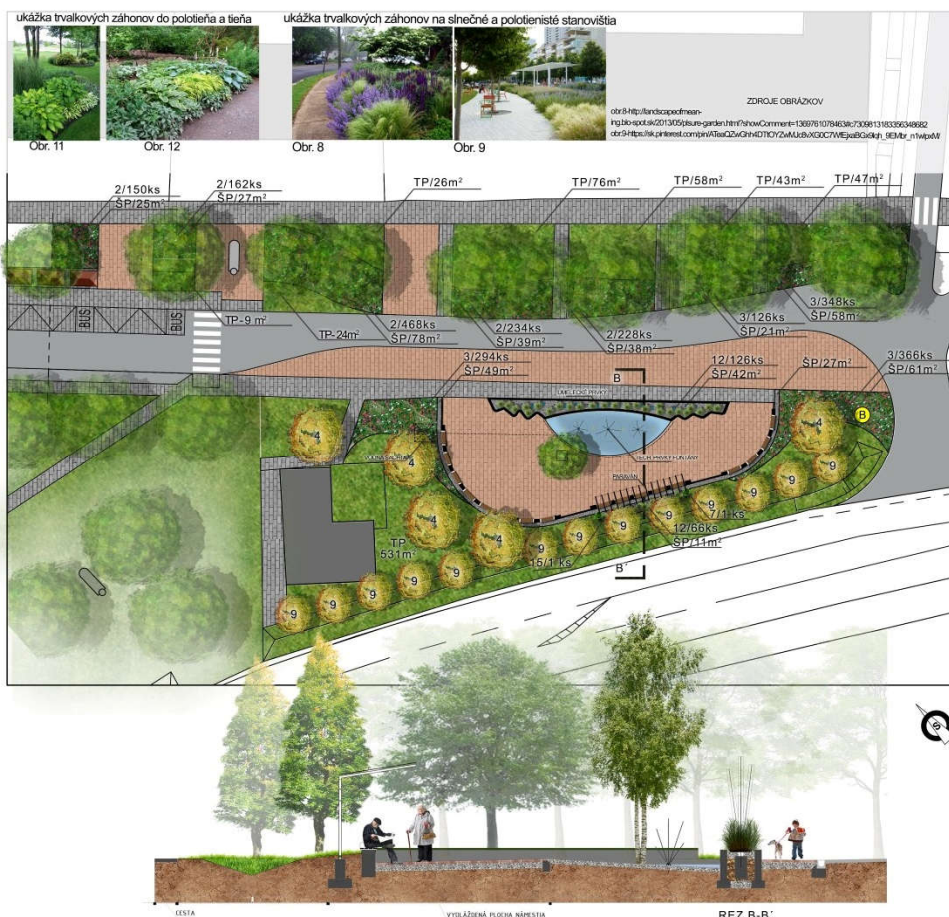
Poslaním úprav je umocniť 'zelený' charakter ulice, za účelom väčšej bezpečnosti a humanizácie dopravy. Centrum obce je venované deťom, mladým a poseдению starších, s množstvom zelene a kvetov. Predmetom riešenia sú terénne úpravy vyvolané dopravnou inováciou autobusovej dopravy [8].

Navrhované sú chodníky s prechodmi do okolitých priestorov, zastávky autobusov, parkovacie priestory pre autá, zmena vjazdov do ulíc, stánky, prvky drobnej architektúry a nový centrálny verejný priestor s vodnou plochou. Na myšlienku humanizácie ulice a námestia nadväzuje záhradno-architektonický projekt. Architektonické návrhy zelene podporujú a zvyrazňujú projekčné zámery inžinierko-architektonickej tvorby. Cieľom záhradno-architektonického projektu je zachovanie a ochrana hodnotných stromov, s dosadbou nových autochtónnych druhov a zjednotenie podrastových plôch a línii pomocou kvitnúcich trvalkových záhonov. Prvky zelene vo forme kvitnúcich záhonov centre obce zvyšujú rázovitosť dediny. Navrhované trvalkové záhony tvoria domáce druhy bylín, kombinované v rôznom čase kvitnutia a farebného efektu kvetov a listov, za účelom dosiahnutia dlhodobého farebného efektu vo verejnom vidieckom priestore. Zámer podporenia rázovitosti vidieka autochtónnymi trvalkovými záhonmi sa preniesol do celého uličného priestoru s nadväznosťou na novovybudované Hlavné námestie a Szaboovú ulicu. Zmes trvaliek je prispôbená pôdno-ekologickým podmienkam konkrétnym riešeným úsekom. Súčasný priestor a podmienky pre záhony trvaliek sú rôznorodé v zmysle svetelných a vlhkosťných pomerov. V tienistých úsekoch pod korunami existujúcich listnatých stromov je kvitnutie záhonov menej výraznejšie, čo sa však nahradilo s druhmi trvaliek dekoratívnymi listami. Výškovo sú trvalkové záhony kombinované pôdopokryvnými a stredne vysokými druhmi trvaliek, aby sa účinne zapájali v záhonoch. Navrhované trvalky sú rozmiestnené na určené výsadbové plochy nepravidelne, so zachovaním z pravidla vzájomných pomerov jednotlivých funkčných skupín (solitérne 10-15%, skupinové 30-40%, vtrúsené 5-8%, pôdopokryvné 40-50%). Záhony sú obohatené o okrasné trávy a cibuľoviny, so zámerom štruktúrného a farebného spretrenia priestoru v čase nevýrazného pôsobenia trvaliek.

Líniový pás zelene na Okružnej ulici je tvorený z pôvodných guľovitých javorov mliečnych *Acer platanoides* L. 'Globosum'. Riešený priestor je doplnený o nové parkovacie plochy. Navrhovaná trvalková línia ulice Hlavného námestia a Okružnej prepája jednotlivé úseky plôch zelene. Cieľom je zjednotenie a optická nadväznosť rozdelených plôch zelene. Tvary záhonov podporujú prirodzené línie okolitých plôch. Ostatné verejné plochy zelene sú dotvorené kompaktnými plochami trávnik, s cieľom zvyraznenia navrhovaných línii trvalkových záhonov. Pri úsekoch s nízkymi svetelnými podmienkami pre trávnik sa nahradili plochy s trvalkovými záhonmi určených do tieňa a polotieňa. Rešpektované sú vjazdy do súkromných a verejných priestorov. Záhony tvoria okrem líniovej sprievodnej podrastovej alejovej výsadby aj zaujímavé pohľadové detaily kvetín – od kaviarne, lemy záhonov do bočného vstupu školy a súkromných priestorov. Navrhované záhony však nebránia vizuálnym prepojeniam na novovybudované námestie s vodnou plochou. Tvary chodníkov a navrhovaných umeleckých diel sú zadané stavebnými architektmi. Okrajom navrhovaného námestia prechádza rušná hlavná komunikácia cesta č.75, ktorá je izolovaná navrhovanými stĺpovitými formami duba letného – *Quercus robur* L. 'Fastigiata'. Tieto duby prepájajú existujúcu výsadbu rovnakých druhov od kostolnej záhrady.

Obr. 2– Situačná mapa lokalizácie časti Hlavného námestia, grafický editor P. Uhrin, 2016

Obr. 3 – Pôdorysné riešenie časti novovybudovaného centra obce - Hlavného námestia, s rezom priestoru, grafický editor P. Uhrin, 2016

Hlavným zámerom návrhu zelene v tomto priestore bolo spríjemniť prostredie pre spoločenské aktivity v dedine. Farebná rázovitosť dediny je podporená trvalkovými záhonmi, ktoré lemujú vydláždený priestor. Záhony prirodzenou formou prepájajú susedné riešené priestory. Pri stĺpoch a posedeniach sú doplnené popínavé ruže. Vodná plocha je doplnená okrasnými trávami so zámerom zvýraznenia vodnej plochy. Umeleckou

dominantou sú klasy vystupujúce zo záhonov. Okolie je doplnené vzrastlými listnatými stromami a otvorenými trávnatými plochami do celého parku včetně kostolnej záhrady. Z listnatých stromov okrem stĺpovitých dubov sú navrhované lípy malolisté. Korunou by mali ochraňovať a izolovať parkový priestor od hlavnej cesty.

Hlavné námestie prechádza do novo vybudovaného parkovacieho priestoru pred zdravotným strediskom. Navrhovaný líniový pás záhonov kvitnúcich trvaliek plynule prechádza do navrhovaného okolia. Vytvorené pásy zelene sú dotvorené stromami a trvankami. Záhony sú kombinované s okrasnými trávami a kvitnúcimi trvankami nižšieho vzrastu, ktoré vizuálne zjemnia podrostový priestor. Parkovacie priestory sú doplnené vzrastlými stromami. Okrajové časti ciest sú dotvorené trávnikmi. Výsadby rešpektujú výhľady do križovatiek. Pôvodná historická aleja z pagaštanov konských *Aesculus hippocastanum* L. vedená od obecného úradu smerom k zdravotnému stredisku je doplnená na týchto plochách o chýbajúce kusy. Navrhovaná výsadba zohľadňuje údržbu verejného priestoru a zjednodušuje podmienky pre praktickú údržbu záhonov a trávnikov.

Obr. 4, 5 – Vizualizácie navrhovaného verejného priestoru – úseky ulíc Hlavného námestia, grafický editor P. Uhrin, 2016

ZÁVER

Navrhované riešené verejné priestory umocňujú humanizáciu ulíc a centra obce. Verejné priestory sú venované prioritne spoločenským aktivitám, s výraznou podporou plôch zelene, za účelom zvýšenia esteticko-hygienických funkcií na dedine. Navrhované námestie sa stáva plnohodnotnou centrálnou plochou v obci. Plochy zelene zároveň zabezpečujú životný priestor pre hmyz, vtáky a iné užitočné živočíchy.

PodĎakovanie [zaradenie príspevku]

Príspevok bol spracovaný vďaka finančnej podpore grantového projektu KEGA č. 001SPU-4/2014 zelená infraštruktúra a mestské poľnohospodárstvo.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] Izakovičová, Z. (2012): Environmental Quality of the Slovak Rural Settlements. *Životné prostredie*, 46, 4, p. 176 – 179. ISSN 0044-4863
- [2] Kuczman, G., Feriancová, L., 2013: Principles of Creation of Green Areas in Rural Settlements. Nitra: SPU Nitra Publishing, pp. 186., ISBN 978-80-552-1122-0

- [3] Kuczman, G. (2015): Landscape architecture of rural settlements in the region of Nitra. In: Journal on Law, Economy & Management. pp. 52-56., ISSN 2048-4186. Vol. 5, no. 2,
- [4] Kuczman, G., Uhrin, P. (2016): Centrum obce, úprava verejných priestranstiev, sadovnícko-architektonické riešenie. sprievodná správa projektovej dokumentácie. Nové Zámky, pp. 24.
- [5] Miklós, L. (2015): Environment and Rural Development Programme of the Slovak Republic 2014 – 2020. Životné prostredie, pp. 206 – 212., 49, 4, ISSN 0044-4863
- [6] [on-line] Available on – URL: <http://dvory.sk/sk>. (2016). základne informacie
- [7] Rusko, M. (2010): Bezpečnostné a environmentálne manažérstvo. Žilina. STRIX, ISBN 978-80-89281-58-9. 335s. Environment and Rural Development Programme of the Slovak Republic 2014 – 2020. Životné prostredie, 2015, 49, 4, pp. 206 – 212.
- [8] Šarafín, M. (2016): Architektonický návrh verejných priestranstiev. Realizačný projekt centra obce – úprava verejných priestranstiev. Bratislava: Atelier domova s.r.o.
- [9] Tóth, A. (2015): Zelená infraštruktúra vidieckeho sídla a príľahlej krajiny: doktorandská dizertačná práca. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita. pp. 120 A3
- [10] Tóth, A., Feriancová, E., (2013): Green Infrastructure in the Context of Rural Space Restoration and Design. Nordic Journal of Research Architectural. Norway. pp. 187-212., ISSN 1893-5281
- [11] Uhrin, P., Supuka, J., (2015): Trees in the city streets and Squares. Dendroflora of Central Europe – utilization of knowledge in research, education and practice. Zvolen: TU, Zvolen, pp. 2017-217., ISBN 978-80-228-2776-8

ADRESA AUTORA:**Gabriel KUCZMAN, Ing., PhD.**

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Katedra záhradnej a krajinskej architektúry, Nitra, Slovenská republika
e-mail: gabriel.kuczman@uniag.sk

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.